

ȘCOALA DE CONDUCTORI TEHNICI ELECTROMECHANICI DIN CLUJ.

*Activitatea educativă, baza materială, problema subvențiilor
(1919—1929)*

ȘCOALA DE CONDUCTORI DE LUCRĂRI PUBLICE.

Activitatea culturală

Elevii Școlii de conductori tehnici au desfășurat o gamă bogată și variată de activități culturale, constituindu-și un cadru adecvat prin crearea Societății de lectură „Aurel Vlaicu”. Aceasta a luat ființă la 13 februarie 1920 când s-a ținut ședința de constituire, scopul societății fiind crearea de posibilități largite de manifestare culturală a elevilor, de aprofundare și detaliere a diferitelor probleme tehnice. Acest lucru era cu atât mai mult bine venit, cu cât majoritatea elevilor erau interni, activitățile culturale reușind să-i grupeze, să-i atragă și mențină uniți în jurul unor idealuri patriotice și de pregătire profesională. Între anii 1920—1924 programul ședințelor se compune din pregătiri de bucăți corale, muzică, declamări și efectuarea unor lecturi din autori însemnați, dezbateri asupra expunerilor și scrierilor, îmbogățirea bibliotecii, organizarea de concursuri, competiții sportive (la întrecerile din 1927 obțin cupa de argint), serbări. Statutele Societății au fost aprobate în ședința corpului profesoral din decembrie 1922. Societatea era formată din: membri fondatori, membri pe viață, membri ajutători și membri activi.

Primul președinte al Societății a fost cunoscutul ziarist, om politic și publicist Ion Clopoțel, iar din 1925 funcția de președinte a fost îndeplinită de către reputatul critic literar, eseist și publicist Ion Chinezu, animatorul revistei clujene „Gînd românesc”.

După anul 1925 activitatea se va axa cu precădere spre probleme tehnice și științifice, citindu-se și discutîndu-se probleme de o tot mai mare complexitate, organizîndu-se audiții la radio pentru emisiunile de știință unde sînt invitați elevi și cadre didactice de la alte școli, publicul din oraș¹.

Societatea de lectură „Aurel Vlaicu” a Școlii de conducători tehnici a preluat prin președintele ei Ion Clopoțel un număr de 87 cărți și reviste pentru nevoile și activitățile culturale ale societății printre care: N. Iorga, *Din faptele străbunilor*, D. Onciul, *Ștefan cel Mare și*

¹ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 20, file 2—4; Horia Colan, Teodor Mihăilescu, *Inceputurile și dezvoltarea învățămîntului tehnic din Cluj, în Institutul Politehnic din Cluj 1948—1973. Itinerar istoric, realizări, perspective*. Cluj, 1974, p. 17: „Școala de conductori tehnici din Cluj. Anuarul”, 1926—1927, 5, p. 81—83.

Mihai Viteazul, predominînd însă cele tehnice de specialitate².

După unirea școlilor de conducători societatea s-a reorganizat la 11 noiembrie 1934, modificîndu-și statutele, denumirea nouă fiind *Societatea Aurel Vlaicu a studenților de la școalele de conducători din Cluj*. Faptul că în intitulajie apare termenul de studenți, este dovada aspirației elevilor și corpului profesoral de a ridica procesul de învățămînt la un nivel cit mai înalt, care să justifice și permită transformarea școlii în instituție de învățămînt superior. Membrii societății își propun ca jumătate din fonduri să fie folosite la înzestrarea bibliotecii sau laboratoarelor școlii, iar jumătate la ajutorarea elevilor săraci³.

Un ecou și o reacție favorabilă au trezit în rîndul elevilor școlii apelul Comitetului executiv de acțiune pentru ridicarea statuii lui Avram Iancu la Cluj, acțiune întreprinsă la scurtă vreme după realizarea Marii Uniri. În acest scop s-au tipărit și pus în vînzare un număr mare de broșuri cu titlul *Avram Iancu*, semnate de scriitorul Al. Ciura. Școala de conducători tehnici primește 200 de bucăți spre a fi vîndute, contribuind astfel la sporirea fondului constituit în acest scop înalt patriotic⁴.

În afara activităților culturale organizate de Societatea „Aurel Vlaicu”, elevii erau antrenați și atrași ca participanți activi la o bogată gamă de activități cu valențe educative, cultural-patriotice, mai ales legate de evenimentele istorice: aniversări, comemorări, evocări. Semnificativă este în acest sens invitația pe care Societatea științifică-literară „Tinerimea română” fondată în anul 1877, o face Școlii medii tehnice din Cluj, de a participa la concursul de istorie ce se va ține la 1 iunie 1922, unde vor participa reprezentanții elevilor din România Mare⁵.

Elevii învățămîntului tehnic clujean participă cu entuziasm la serbările aniversare de la Blaj, invitați de conducerea Liceului greco-catolic din această localitate, închinată Adunării din 3/15 mai 1848, în cadrul organizat al excursiei școlare, unde, după serbarea evocatoare au loc întreceri de gimnastică, exerciții libere, atletism, fotbal pe echipe etc⁶.

Evocarea marilor bătălii din războiul pentru întregirea neamului se face dîndu-se o înaltă cinstire de către elevi a acestor evenimente. Astfel la 23 octombrie 1929, împlinindu-se 13 ani de la eroica bătălie de la Predeal — unde armata română a respins armata germano-austro-ungară ce încerca să străpungă frontul spre Valea Prahovei — s-a organizat o serbare unde s-a ținut o conferință, urmată de lecturi documentare și un program artistic.

De asemenea sînt aniversate în cadru festiv zilele de 28 noiembrie 1913 și 1 decembrie 1918 — Unirea Bucovinei și Transilvaniei cu patria mamă. Cu această ocazie sînt suspendate cursurile, iar la orele 9 se ținea

² Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 20, fila 9; dosar 60, fila 93. Autoritățile școlare au luat totodată măsuri hotărîte pentru îndepărtarea din unghiul de atenție al elevilor a unor cărți. Astfel Ministerul Instrucțiunii interzice prin ordin introducerea în școală a cărții *Minunile Maicii Domnului* de D. Stănescu. Exemplarele găsite trebuiau confiscate.

³ Idem, dosar 114, fila 103.

⁴ Idem, dosar 17, fila 16.

⁵ Idem, dosar 17, file 22—23.

⁶ Idem, dosar 19, fila 23; dosar 20, fila 19.

în localul școlii o serbare cu recitări, coruri și o conferință rostită de un profesor, iar la orele 11, toți membrii corpului didactic și elevii din clasele superioare se adunau în Piața Unirii ocupându-și locul stabilit, după care defilează prin fața autorităților fiecare școală având în frunte steagul național și o tăbliță cu numele școlii. S-a recomandat ca elevii să fie în costume naționale⁷, pe care aceștia le poartă cu distincție și mândrie cu asemenea ocazii.

O activitate culturală permanentă la care participă elevii Școlii de conducători tehnici, este vizionarea săptămînală a filmelor la cinematograful „Cultura poporului” din Reduță, care dădea în fiecare duminică de la orele 11 reprezentatii pentru elevii școalelor din Cluj, unde rulau numai filme instructive, științifice⁸.

Concomitent cu stimularea și impulsionarea activităților cultural-educative, patriotice, autoritățile școlare iau măsuri hotărîte pentru a evita influența politicianismului în cadrul școlii. Astfel inspectorul școlar șef dispune directorului școlii că nici un partid nu are voie să organizeze întruniri publice în localul școlii, directorul sau dirigintii care vor încălca dispozițiile urmau să fie aspru pedepsiți. Localurile de școli care vor servi ca sedii electorale vor fi puse la dispoziția autorităților numai cu o zi înainte alegerilor, iar cursurile vor fi suspendate numai pentru zilele de alegeri. Cercurile culturale din școală își suspendă activitatea pe timpul campaniei electorale pentru a nu face propagandă, iar personalul didactic să fie în acest răstimp la posturi neîntrerupînd activitățile și respectînd în mod strict programul.

În această privință trebuie subliniat faptul că elevilor li se interzicea mai ales să simpatizeze sau să participe la mișcarea comunistă. În acest scop li s-a afișat la 21 februarie 1925 ordinul Ministerului Instrucțiunii prin care sînt eliminați din toate școlile din țară, atît ca elevi ai statului cît și ca elevi particulari, 4 elevi de la Liceul din Focșani și unul de la Școala de meserii din Focșani, pentru că au fost dovediți că sînt înscriși în Partidul Comunist din România⁹.

De asemenea o circulară ministerială semnată de ministrul instrucțiunii dr. C. Angelescu și directorul general C-tin Kirișescu atrage atenția asupra fenomenului de învrăjbire ce se produce pe alocuri între elevii de confesiuni sau naționalități diferite. Întrucît armonia și concordia trebuia să domnească în instituțiile de învățămînt, care trebuiau vegheate și apărute de toți factorii, responsabili, circulara dispune: „Dezaprobăm în chipul cel mai hotărît aceste alunecări de pe drumul drept pe care trebuie să-l urmeze școala”. Ea trebuie să propage simțul ordinii și supunerii către legile, instituțiile și autoritățile țării, cît și „sentimentul de solidaritate și dragoste între fiii patriei”¹⁰.

Aspecte ale disciplinei școlare

Mai mult decît în cazul altor categorii de învățămînt, în învățămîntul tehnic, avîndu-se în vedere rolul de factor organizator și conducător în producție al absolventului, era nevoie de o disciplină școlară

⁷ Idem, dosar 69, fila 32; dosar 82, fila 24.

⁸ Idem, dosar 19, fila 24.

⁹ Idem, dosar 69, fila 34; dosar 44, fila 20.

¹⁰ Idem, dosar 17, fila 80.

mai riguroasă. În acest sens trebuie înțeleasă circulara ministrului instrucțiunii dr. C. Angelescu prin care atrăgea atenția asupra necesității stabilirii normelor disciplinei elevilor mai ales în afara școlii, interzicerea participării lor la diferite întruniri unde sînt ațîțați la tulburări și scandal public. De aceea direcțiunea și corpul profesoral trebuie să supravegheze lectura elevilor să le interzică participarea la manifestațiile de stradă, să le atragă atenția că portul uniformei este obligatoriu, cît și cinstirea cuvenită acesteia¹¹.

Deși starea disciplinară este în general bună, de mai multe ori în perioada de care ne ocupăm, Consiliul profesoral a trebuit să ia în discuție cazurile de indisciplină. Așa de exemplu în 19 decembrie 1924 sînt discutate actele de indisciplină ale elevilor care au distrus instalația de țevi și robinete de la punctul sanitar, cazul unui elev care a lovit pe omul de serviciu, refuzul elevilor de a participa la cursuri „sfidînd ordinea” pentru că nu li s-au înmînat carnetele de identitate pe baza cărora li se acorda reducerea costului transportului pe C.F.R. Consiliul găsește necesar să ia măsuri drastice cerînd aprobarea Ministerului pentru eliminarea din școală cu drept de examen pentru patru elevi și eliminarea provizorie pentru o lună a mai multor elevi¹².

Doi ani mai tîrziu la 15 februarie 1926, Consiliul profesoral ia din nou în discuție abaterile de la disciplină: furturi de obiecte de la colegi, organizarea unui club clandestin, care-și ținea întrunirile nocturne într-o peșteră din Florești, frecventarea de către elevi a localurilor de desfriu, ieșind cu chei false din internat. Celor în culpă li se aplică pedepsele: trei elevi sînt eliminați iar ceilalți primesc avertisment de eliminare dat în fața școlii, consemnarea în internat pe timp de o lună, scăderea notei la purtare, retragerea bursei pentru o lună celor bursieri¹³. Cu o altă ocazie direcțiunea propune eliminarea din școală a trei elevi din anul I pentru părăsirea internatului noaptea și frecventarea unui bordel, plănuire, încercare și tănuire de furt, absențe repetate noaptea din internat, abateri care nu sînt comise pentru prima oară. Abaterile de la disciplina școlară au îndemnat Consiliul profesoral să caute o soluție sui generis, ajungîndu-se în 1921 la înființarea „tribunalului studențesc”, cu misiunea de a supraveghea starea disciplinară și a chema în fața sa pe elevii turbulenți și recalcitranți. Corpul profesoral aprecia că tribunalul activează cu rezultate bune¹⁴.

Cum majoritatea elevilor erau interni, iar abaterile comise sînt legate direct de programul internatului, considerăm util să-l notăm mai jos:

- 6 — deșteptarea
- 6 — 8 — spălarea, echiparea, curățenie, meditație, dejun, vizita medicală.
- 8 — 13 — cursuri
- 13 — 13,30 — prînzul
- 13,30 — 15 — odihnă — fără ieșire în oraș
- 15 — 17,30 — practică în atelier
- 17,30 — 18,30 — pauză cu ieșire liberă în oraș

¹¹ Idem, dosar 44, fila 3.

¹² Idem, dosar 34, file 27—31.

¹³ Idem, dosar 53, fila 8.

¹⁴ Idem, dosar 83, fila 11; dosar 10, file 23—26.

- 18,30 — 19,30 — meditație
- 19,30 — 20 — cina
- 20 — 21,45 — meditație
- 22 — stingerea¹⁵.

Memoria actului de arhivă consemnează și alte „acte de indisciplină”, de fapt lupta organizată a elevilor prin acțiuni repetate avînd temeinice revendicări de ordin economic și social, proprii condiției și situației lor de viață și muncă.

O acțiune mai amplă este semnalată de documente la 22 noiembrie 1927, cînd la ora 8,00 elevii anilor II, III și IV au declarat grevă, refuzînd să intre la cursuri. Chemați la ordine de către profesori și director și invitați să intre în clase, elevii au refuzat să se supună, formulînd revendicări, care după părerea direcțiunii „nu puteau fi discutate”. Patru intervenții ulterioare ale corpului profesoral au rămas fără rezultat¹⁶. Cauza principală a acestei acțiuni hotărîte a elevilor era faptul că absolvenții Școlii de conductori tehnici nu puteau fi admiși în Corpul tehnic, instituit prin *Legea pentru organizarea Corpului tehnic al Ministerului Lucrărilor Publice*, nr. 2339 din 9 iunie 1894, acest drept fiindu-le recunoscut doar absolvenților Școlii de conducători de lucrări publice. Principalul avantaj pe care-l conferea înscrierea în Corpul tehnic era cel prevăzut la art. 54 al legii: „Conducătorii care au 10 ani de serviciu activ de la data admiterii în corpul de conductori, pot trece în corpul de ingineri în urma unui examen și concurs public”¹⁷.

Luptînd pe această cale, elevii vizau revendicări primordiale pentru profesie și statutul lor de specialiști, contribuind la obținerea acestora în cea mai mare măsură. Aceste acțiuni indică ridicarea elevilor la un grad de conștiință capabil să înțeleagă și prefigureze condiția conductorului tehnic absolvent și să lupte pentru îmbunătățirea ei¹⁸.

*Localul școlii, internatul, laboratoarele,
atelierile, muzeul, biblioteca.*

Importanța bazei materiale pentru școlile din învățămîntul tehnic este redată cu mult spirit de observație și realism în aprecieri, de memoriul ing. Gh. Crăiniceanu: „Dezvoltarea industriei și a tehnicii, industrializarea țării și problema înlocuirii specialiștilor străini cu pașaport, prin specialiști formați în țară cer neapărat școli tehnice înzestrate în aceeași măsură ca și școlile tehnice străine. Tehnica nu se poate învăța folosind numai tabla, creta și buretele”¹⁹.

¹⁵ Idem, dosar 86, fila 35.

¹⁶ Idem, dosar 15, fila 126; dosar 67, file 57—59.

¹⁷ „Monitorul oficial”, 1894, nr. 58 din 15 iunie, p. 2254.

¹⁸ Ioan Silviu Nistor, *Acțiunile elevilor și profesorilor Școlii de conductori tehnici din Cluj pentru îmbunătățirea condițiilor de studiu și includerea absolvenților în Corpul tehnic*, în *ActaMN*, 1985—1986, 22—23, p. 321—330.

¹⁹ Arh. St. Cluj-Napoca, dosar 157, file 32—33.

Localul școlii s-a construit între 30 septembrie 1896 — 26 martie 1899 (azi localul Facultății de electrotehnică), avînd un număr de 6 săli de clasă, mari. După mai bine de douăzeci de ani a ajuns la un grad de uzură considerabil, astfel încît în ședința corpului profesoral din 19 noiembrie 1921 prezidată de dr. Valeriu Seni, directorul învățămîntului secundar din Cluj se apreciază că sălile au devenit neîncăpătoare, iar internatul trebuie evacuat spre a lărgi spațiul. Coridoarele sînt întunecoase, canalele vechi și ruinate, latrinele necesită reparație, tablele de scris sînt tocite, cuierele din săli sînt insuficiente, perdelele de la ferestre la fel. Școala nu are aulă, laboratoare, și modele noi pentru desen; cit privește aparatele și colecțiile din sala de fizico-chimie acestea sînt insuficiente. Lipsește infirmeria, camera de primire și baia, care este indispensabilă unei instituții publice de educație și învățămînt. Din cele 6 săli de învățămînt — desen (una dintre ele fiind amfiteatrală) două sînt ocupate de Școala de conductori de lucrări publice. Sălile mari în număr de două găzduiau internatul pierzîndu-se astfel din spațiul necesar instruirii elevilor²⁰.

Cu toate acestea Școala de conductori tehnici este nevoită să cedeze Liceului G. Barițiu două săli de curs pe timp limitat, termen care este prelungit în mod repetat cu cîte doi ani, cu condiția ca liceul să plătească anticipat o chirie de 8.000 lei pe an²¹.

Internatul școlii, compartiment indispensabil funcționării acesteia, în condițiile în care elevii proveneau din toate județele țării, a găzduit între 1922—1925 cîte 58 elevi iar între 1926—1927 — 92 elevi, numărul stabilindu-se la această valoare sau cunoscînd ușoare creșteri²². Locurile în internat erau puse în concurs pe baza Regulamentului internatelor școlare secundare, admiterea în internat fiind condiționată de starea materială a părinților și de rezultatele la învățătură²³.

Problema internatului confruntă în mod serios conducerea școlii, căutîndu-se insistent și consecvent căi de rezolvare. Dr. Ioan Voicu, medicul școlii și profesor de educație sanitară înaintează direcțiunii școlii la 13 septembrie 1926 un raport în care prezintă aspectele nevralgice ale situației. Față de creșterea an de an a numărului elevilor școlii, condițiile de cazare oferite de internat cu cele două camere ale sale sînt cu totul nesatisfăcătoare, iar sălile de meditație lipsesc, elevii petrecîndu-și ziua întregă în cele cîteva săli de curs, ceea ce conduce, fatalmente, la grave implicații sanitare, elevii putînd contracta ușor tuberculoza. Cere să se intervină la forurile superioare pentru extinderea localului școlii și mărirea curții.

Pe baza acestui raport și a concluziilor reieșite în urma analizei din Consiliul profesoral, ing. Gh. Mihăilescu, directorul școlii înaintează o zi mai tîrziu la 14 sept. 1926 un memoriu ministrului instrucțiunii în care arată că localul școlii este cu totul insuficient activităților didactice în continuă creștere a școlii. „Numărul tot mai mare de elevi care se îndreaptă în fiecare an spre învățămîntul tehnic, dacă ne cauzează o

²⁰ Idem, dosar 10, file 23—26.

²¹ Idem, dosar 137, fila 1; dosar 174, fila 53.

²² „Școala de conductori tehnici. Anuarul“, 1926—1927, 5, p. 80.

²³ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conductori tehnici, dosar 34, fila 21.

vie bucurie pentru realizarea idealului scump — românizarea industriei, românizarea orașelor, și prin aceasta consolidarea neamului — ne umple sufletul însă și de durere, cînd trebuie din nesuficiență de local, să respingem cîte o sută de elevi, cum a fost anul acesta, cînd s-au prezentat 145 de elevi pentru 46 de locuri, cît avem în prezent în clasa I-a“. Cum cea mai mare parte a elevilor școlii provin din sate — „rezervorul de energii și vitalitate al neamului nostru“ — aceștia au nevoie de un internat spațios. „Ori în prezent internatul se află îngrămădit în două săli, prea neîncăpătoare pentru numărul mare de solicitanți, el neputînd găzdui decît 70 de elevi, pe cînd cereri sînt de două ori pe atît“.

Luînd, de asemenea, în considerare, „că această școală e unică în țară, avînd menirea de a forma cadrele de bază ale industriei naționale românești, pentru a nu mai chema specialiști de peste hotare“, directorul școlii propune să se cumpere terenul alăturat școlii, proprietatea Societății de timplărie artistică, în suprafață de 2400 m.p., cu cele trei imobile existente, care transformate ar putea fi folosite pentru internatul școlii. În total era nevoie de o sumă de 7 milioane de lei, pe care ministerul era rugat să o prevadă în bugetul pe anul 1927²⁴.

Instruirea practică, aplicațiile și demonstrațiile la fenomenele fizice, chimice și mecanice, la un nivel corespunzător, necesitau laboratoare de specialitate bine dotate. La început acest lucru era mai puțin asigurat, astfel încît direcțiunea înaintează o adresă ministerului în care arată că în afară de aparatele electro-fizice, școlii îi mai lipsesc instrumentele și aparatele de măsură: galvano, volt și amper-metre, rezistențe etc.²⁵, deci aproape totul. Fondurile bănești fiind mici se recurge deseori la autodotări și amenajări cu forțe proprii. Astfel Școala de conductori tehnici neputîndu-și dota laboratorul de electrotehnică, tehnicianul Teodor Maior s-a oferit a construi cu ajutorul elevilor și cu materialul necesar pus la dispoziție, aparatele trebuincioase pentru demonstrații și experimente²⁶.

Nevoile tot mai mari de aparate și instrumente, pe măsură ce școala se dezvoltă și se înscrie pe făgașul și la nivelul corespunzător cerințelor ce i se pun în față, o obligă să se aprovizioneze cu inventar de laborator din străinătate. În acest sens este delegat ing. Aron Maksai la 9 decembrie 1924 la Viena pentru a cumpăra și aduce materialul didactic format din aparate, instrumente și material de studiu electrotehnic, necesar instrucției elevilor și experiențelor în laboratorul de electrotehnică²⁷.

Ing. Gh. Crăiniceanu cere pentru laboratorul de electrotehnică al Școlii de subingineri electromecanici următoarele mașini:

— 1 buc. generator sincron trifazic, execuție deschisă cu excitație independentă 115 V curent continuu.

— 1 buc. motor asincron trifazic cu rotorul în dublă colivie, execuție deschisă, 1,5 KW, 50 Hz, 380 V., 1500 turații/minut.

— 1 buc. generator de curent continuu cu excitație compound, execuție deschisă cu poliauxiliari pentru 115/160 V. Puterea va fi de 1,5 KW la 1500 turații/minut.

²⁴ Idem, dosar 53, file 40, 42.

²⁵ Idem, dosar 15, fila 49.

²⁶ Idem, dosar 16, fila 36.

²⁷ Idem, dosar 14, fila 26.

— 1 buc. generator de curent continuu cu excitație în derivație, execuție deschisă cu poliauxiliari, pentru 115/160 V. Puterea va fi de 1,5 KW la 1500 turații/minut.

— 3 buc. reostate cu reglare grobă.

— 3 buc. reostate cu reglare fină²⁴.

Atelierele școlii constituiau primul loc unde elevii luau contact cu cerințele practicii în meseria aleasă. De organizarea și dotarea lor depindea în primul rînd formația de bun practician a elevului școlii tehnice. În 1922, atelierele școlii tehnice Cluj aveau în dotare: un motor electric de 5,5 CP, un cazan cilindric, o mașină cu aburi de 35—40 CP., 5 strunguri, o freză, 9 mașini de sfredelit, tocit, frezat, presă, rindea, 78 menghine, 2 nicovale, unelte diferite în număr mare²⁹. În legătură cu starea atelierelor se precizează necesitatea extinderii lor întrucît mașinile sînt prea înghesuite, impunîndu-se totodată construirea unei turnătorii. În același an școlar 1922/1923, practica de atelier începe să fie competitivă, produsele atelierului fiind valorificate cu suma de 15.000 lei³⁰.

Cîțiva ani mai tîrziu, în 1927, Școala de conductori tehnici avea ateliere de ajustaj, lăcătușerie, forjă, modelărie³¹, ca în 1933 să se confecționeze în atelierele mecanice de către elevi 1361 bucăți obiecte, unelte și scule în valoare de 21.786 lei, precum: manivele, menghine, ciocane, chei, compase, broaște, uși, scoabe, mașini de găurit etc.³²

Răspunzînd misiunii și rosturilor școlii și avînd în vedere funcția educativă a muzeului, autoritățile au creat și facilitat funcționarea pe lîngă Școala de conductori tehnici a unui Muzeu industrial, care prin exponatele sale venea să întregescă cultura de specialitate a elevilor. Un compartiment important al Muzeului era sala de mașini³³, unde erau expuse tipurile de mașini cu ardere externă și cu ardere internă în ordinea inventării lor. Lipsa de localuri pentru școlile clujene a afectat și existența acestui muzeu. În anul școlar 1926/1927 la cererea inspectorului șef, Școala comercială de fete a fost plasată în trei săli din etajul II al Muzeului, ceea ce-l determină pe directorul Școlii de conductori tehnici, după ce observă consecințele funcționării școlilor în aceeași incintă, să ceară eliberarea sălilor muzeului, căruia prin aceasta i s-a întrerupt activitatea, unele exponate fiind depuse, în slabe condiții de conservare, în podul școlii. În plus insista asupra aspectelor de moralitate și etică școlară pe care le comportă funcțiunea unei școli de băieți cu una de fete în aceeași clădire³⁴. Așa se explică și cererea Școlii de ucenici industriali și comerciali cit și intenția autorităților municipale de a transfera muzeul industrial la această școală.

În sistemul de învățămînt și între compartimentele Școlii de conductori tehnici un rol nu de cea mai mică importanță îl joacă biblio-

²⁸ Idem, dosar 157, file 34—35.

²⁹ Idem, dosar 19, fila 18.

³⁰ Idem, dosar 19, file 54—56.

³¹ Idem, dosar 60, fila 21.

³² Idem, dosar 106, fila 10.

³³ Idem, dosar 10, fila 7.

³⁴ Idem, dosar 60, fila 112.

teca școlii care s-a bucurat de atenție de la început, dată fiind valoarea ei documentară, științifică și estetică. Preocuparea constantă de a-i îmbogăți fondul și colecțiile a făcut ca spre sfârșitul perioadei analizate să aibă 4500 de volume — un număr foarte mare pentru acea perioadă și pentru o bibliotecă școlară, adăugându-se an de an noi volume cu noutățile din știință și tehnică, beletristică și artă³⁵.

Burse acordate elevilor

Frecventarea cursurilor la școlile din învățământul tehnic pretindea îndeplinirea unor grele obligații pecuniare. Astfel, condițiile speciale de admitere pentru Școala de conductori tehnici și Școala de conductori de lucrări publice din Cluj stabileau următoarele taxe:

- 3000 lei taxă școlară și pentru construcții atelier și laborator
- 120 lei taxă de membru în comunitatea școlară
- 50 lei taxă de stricăciuni

Cei interni mai plăteau:

- 12.600 lei taxă de întreținere în internat pentru 9 luni;
- 2.000 lei taxă pentru efecte de pot (plătită o dată la intrarea în școală);
- 2.100 lei taxă pentru rechizite
- 1.000 lei taxă pentru cursuri și hîrtia de desen.

Tocmai de aceea era atât de necesar sistemul de burse și celelalte ajutoare materiale menite să ușureze situația elevilor merituoși și cu o situație materială precară și să le înlesnească frecventarea și absolvirea școlii.

Sistemul bursei, al sprijinirii elevilor vrednici și cu mici sau fără posibilități materiale de susținere, a fost instituit și menținut în mod permanent de către statul român. În septembrie 1921 Școala medie tehnică acordă 54 de burse din care 47 de câte 2000 lei (burse întregi) și 7 de câte 1000 lei (semiburse)³⁶. Semestrul II al anului școlar 1921/1922, aduce elevilor un număr de 58 de burse pentru care se alocă suma de 47.500 lei³⁷.

În succesiunea anilor școlari se acordă următorul număr de burse:

- 1922 — 45 burse integrale a 2000 lei și o jumătate de bursă de 1000 lei
- 1929 — 30 burse a 6000 lei anual; 30 ajutoare de câte 4.800 lei anual și un ajutor de 3000 lei anual.

Condițiile pentru obținerea bursei erau: media generală la studii 14 (notele erau între 1 și 20), stare materială a părinților precară, avînd prioritatea orfanii de război, și fiii invalizilor de război³⁸.

³⁵ Idem, dosar 173, file 79—80.

³⁶ Idem, dosar 10, fila 16; dosar 83, fila 5.

³⁷ Idem, dosar 19, file 16—17.

³⁸ Idem, dosar 19, fila 70; dosar 75, fila 22; dosar 114, fila 4; dosar 114, file 55—58; dosar 83, fila 4.

Alte ajutoare materiale

În afara burselor pe care le acorda statul, elevii mai beneficiază de fonduri bănești și donații de altă natură oferite de instituții, organizații sau persoane particulare. Așa spre exemplu Casa școalelor și a culturii poporului acordă în iulie 1927 suma de 3000 lei „pentru a veni în ajutorul elevilor sărmani și sirguincioși“ din care direcțiunea școlii și comitetul școlar să cumpere acestora mai ales cărți. În același an, în octombrie, Casa școalelor mai acordă 3.000 lei care se repartizează la 12 elevi, ca peste două luni, în decembrie, să mai acorde 5.000 lei. În iunie 1929 aceeași instituție acordă 4.000 lei de care au beneficiat cinci elevi din anul I, II, III, fiindu-le cumpărate compase de precizie (1135 lei bucata) sau rigle de calcul³⁹.

Sprijin substanțial și bine venit acordă și instituțiile bancare, care-și fac din aceasta o preocupare vrednică de toată lauda. Astfel Banca „Albina“ acordă în 1926 5.000 lei, în 1927 5000 lei, în 1929 5000 lei, iar în 1930 10.000 lei. De asemenea Banca centrală pentru industrie și comerț acordă în noiembrie 1927 suma de 8.000 lei care este împărțită la 4 elevi revenindu-le între 1.500 și 2.500 lei fiecăruia, ca și bursa acordată elevului Ilie Abrudean din anul III.

Cu sume mari contribuie Primăria Orașului Cluj — 100.000 în 1927 și 200.000 în 1929 din care s-au renovat încăperile, reparat sobele, înființat băi pentru elevi, mărindu-se în același timp rațiile elevilor la lapte, pâine, carne. Camera de industrie și comerț ajută financiar Școala de conductori tehnici cu 35.000 lei în 1926, 50.000 în 1927 și 50.000 în 1929⁴⁰.

De un regim și de un tratament aparte se bucură orfanii de război și copiii învățătorilor săraci care sînt scutiți de toate taxele școlare, excepție făcînd taxa de solvență.

Un alt mijloc prin care beneficiază elevii de ajutor material sînt scutirile pe care consiliul profesoral, în anumite condiții și între anumite limite, avea căderea să le aprobe. Așa în anul școlar 1922/1923 un număr de 70 de elevi cer scutirea de didactru, ceea ce corpul profesoral în ședința din 18 noiembrie 1922 propune spre scutire.

În afara ajutoarelor acordate întregii școli, sau unor grupuri de elevi stabilite în consiliul profesoral pentru sumele acordate de instituțiile amintite, sînt și cazuri cînd asemenea ajutoare sînt adresate direct unor elevi. Așa profesorii școlii T. Filipescu și I. Sfăt oferă 160 lei taxă de înscriere pentru elevul Ioan Adămoi din anul IV care este lipsit total de mijloace de întreținere⁴¹. De asemenea, în martie 1923 Divizia de ocrotire Cluj acordă elevului Ioan Pepescu din anul III a Școlii de conductori tehnici un ajutor financiar de 1.000 lei pentru anul școlar în curs, fiind orfan și avînd și alți frați minori⁴².

³⁹ Idem, dosar 60, fila 65; dosar 67, fila 48; dosar 83, fila 46—47.

⁴⁰ Idem, dosar 15, file 16—17; dosar 27, fila 3, dosar 67, fila 62; dosar 74, file 1—2; dosar 83, fila 4; „Școala de conductori tehnici din Cluj. Anuarul“, 1926—1927, 5, p. 85.

⁴¹ Idem, dosar 20, file 56—61; dosar 60, fila 65.

⁴² Idem, dosar 27, fila 3.

Unele din aceste ajutoare sînt oferite în scopuri stimulative și mobilizatoare. Amintim aici donația ing. Elie Carafoli, doctor în științe la Sorbona, profesor la Școala Politehnică din București, care în dorința de a pune pe elevii acestei școli în contact cu problemele aviației (li se preda și un curs din acest domeniu), a donat un abonament la ziarul bilunar „Aripa” — organ de propagandă și cultură aeronautică⁴³.

Întreaga luptă a profesorilor, direcțiunii, autorităților școlare, instituțiilor specializate de ramură pentru înzestrare, dotare, amenajare a localului școlii, internatului, laboratoarelor, atelierelor, muzeului și bibliotecii; acordarea prin sistemul burselor a ajutoarelor materiale atât de necesare urmării cursurilor pentru majoritatea elevilor, înlesnirea acestui lucru prin alte ajutoare acordate elevilor de către oficialități sau persoane particulare, dovedind prin aceasta o bună înțelegere a imperativelor momentului, și un simț înalt de caritate și generozitate, au făcut ca învățămîntul tehnic să beneficieze de condiții corespunzătoare pentru a se putea desfășura.

ȘCOALA DE CONDUCTORI DE LUCRĂRI PUBLICE

O școală a cărei funcționare a fost strîns legată de existența Școlii de conductori tehnici, înriurindu-se reciproc în evoluția lor, și care își are începuturile la Cluj — în contextul larg de intensă efervescență culturală și emulație științifică autentică, ocazionate de înfăptuirea Marii Uniri din 1918 — este Școala de conductori de lucrări publice — veritabilă precursoră a Facultății clujene de construcții.

Instituția școlară în chestiune a fost înființată în anul 1920, cu specific de drumuri și poduri — funcționînd, de altminteri, o bucată de timp sub numele de Școală de poduri și șosele. Întemeierea ei se înscria în cadrul unui complex de măsuri prin care au fost înființate, după Marea Unire, patru școli de conductori de lucrări publice: la București, Cluj, Chișinău și Cernăuți.

Consacrarea oficială a întemeierii școlii se face prin decretul nr. 4206 din 19 octombrie 1920 care dispune: „Se aprobă înființarea la Cluj a unei școli de lucrări publice, care va funcționa după regulile admise pentru școala similiară din București”. Recrutarea personalului didactic urma a se face conform regulamentului aprobat prin decretul nr. 4621 din 30 octombrie 1919. În scopul acoperirii cheltuielilor școlii pentru primele șase luni se deschidea pe seama Ministerului Lucrărilor Publice un credit extraordinar de 170.000 lei⁴⁴.

Menirea școlii era de a pregăti cadre tehnice medii, necesare refacerii și lărgirii rețelei de drumuri și șosele ale statului național unitar român, și îmbunătățirea lor la nivelul cerințelor progresului tehnic realizat în domeniul mijloacelor de transport rutier. Pe lângă specialitatea căii de comunicație se adaugă aceea de construcții civile.

⁴³ Idem, dosar 83, fila 21.

⁴⁴ Idem, dosar 15, fila 25; „Monitorul oficial”, 1920, nr. 162 din 24 octombrie, p. 5712.

Școala de conducători de lucrări publice a funcționat la început în localul Școlii de conducători tehnici, unde deținea două săli din cele șase existente⁴⁵.

Problema încadrării profesorilor și constituirii corpului profesoral a fost reglementată prin decretul nr. 5460 din 8 decembrie 1922, care aprobă *Regulamentul pentru numirea profesorilor titulari la școlile de conducători de lucrări publice din România*. Conducerea școlii a fost încredințată ing. Eugen Tilea, directorul Serviciului de lucrări publice a Ardealului, care îndeplinește funcția de director până în 1930, iar în rîndul cadrelor didactice au fost numiți într-o primă fază, prin decretul nr. 5486/1922, următorii profesori: ing. Alexandru Ulescu, ing. Ioan Negruțiu, ing. Ioan Viciu, pentru a preda disciplinele de specialitate⁴⁶. În perioada următoare școala a fost încadrată cu profesori noi: Vasile Meheduicu, Nicolae Schumida, Gheorghe Gheorghiu, Ștefan Lacatoș, Alexandru Munteanu, Romulus Pop, Damian David, Leo Bohățel, Sabin Prodan⁴⁷. După desființarea Școlii de conducători de lucrări publice din Chișinău, și a celei din Cernăuți, începînd cu anul școlar 1931/1932 corpul profesoral a fost întărit prin transferarea la Cluj a profesorilor ing. Traian Procopovici și ing. Octavian Bocancea⁴⁸.

Trebuie specificat că despre funcțiunea și activitatea Școlii de conducători de lucrări publice în perioada 1922—1930 nu pot fi depistate decît puține date. Între acestea notăm pe cele provenite din tendința organelor guvernamentale de a stabili și codifica cadrul de funcționare a școlii. Prin decretul nr. 3338 din 21 noiembrie 1925 se aprobă *Regulamentul pentru obligațiile școlare ale elevilor școalelor de conducători de lucrări publice*, unde se preciza, printre altele, că nota minimă pentru obținerea diplomei era 13,50 (notarea făcîndu-se de la 1 la 20). Regulamentul a fost modificat prin decretul nr. 1451 din 17 mai 1927. Arhiva acestei școli era în 1938 depozitată la Inspectoratul învățămîntului tehnic din Ministerul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor în București — așa cum atestă un document de atunci — aceasta rămînd și ulterior la București (școala însăși fiind transferată acolo în 1936), dacă nu cumva a fost distrusă în timpul celui de al doilea război mondial⁴⁹. Oricum, încercările autorului acestui studiu de a găsi respectiva arhivă în fondurile Direcției generale a Arhivelor Statului din București nu au avut sorți de izbîndă. Puținele fapte și amănunte pe care am reușit să le adunăm provin din arhiva Școlii de conducători tehnici sau din alte surse, investigația însemnînd un demers anevoios și fără rezultate spectaculare, suficient totuși pentru o primă creionare a acestei teme. Faptul explică totodată de ce nu s-a scris pînă acum nimic despre această instituție de învățămînt tehnic, cu un rol deloc neglijabil în peisajul școlilor clujene.

⁴⁵ Arh. St. Cluj-Napoca, Fond Școala de conducători tehnici, dosar 17, file 17—18; dosar 75, file 41—42.

⁴⁶ Idem, dosar 16, fila 37; „Monitorul oficial“, 1922, nr. 200 din 13 decembrie, p. 9447.

⁴⁷ Idem, dosar 83, file 3—2.

⁴⁸ Idem, dosar 85, file 56, 59.

⁴⁹ Idem, dosar 157, fila 15; „Monitorul oficial“, 1925, nr. 269 din 5 decembrie, p. 13.620—13.622; 1927, nr. 111 din 24 mai, p. 7046—7047.

Un moment deosebit în viața școlii are loc în anul 1930, cînd — în urma intensei și susținutei acțiuni pentru admiterea absolvenților Școlii de conductori tehnici electromecanici în cadrele Corpului tehnic și asimilarea școlii cu Școala de conductori de lucrări publice —, prin decretul nr. 3239 din 11 septembrie 1930, Școala de conductori tehnici trece sub autoritatea Ministerului Lucrărilor Publice și Comunicațiilor⁵⁰.

Noul organism guvernamental tutelar trece la măsuri grabnice în vederea adaptării nivelului de învățămînt din Școala de conductori tehnici cu cel al Școlii de conductori de lucrări publice, dispunînd ca începînd cu anul școlar 1930/1931 Școala de conductori de lucrări publice să fie mutată în cel mai scurt timp în localul Școlii de conductori tehnici (actualul sediu al Facultății de electrotehnică, de unde se mutase între timp primind un alt local), unde ambele școli vor funcționa sub o conducere unică⁵¹.

În scurtă vreme apare — prin decretul nr. 2934 din 11 august 1931 — modificarea regulamentului de funcționare al școlilor de conductori de lucrări publice și tehnici electromecanici, care prevede că durata studiilor este de trei ani, controlul cunoștințelor se face prin: examene parțiale (semestriale), examene generale (anuale), proiecte și examenul de diplomă. Candidaților li se cere să fie bacalaureați, sau cel puțin să fi absolvit cursul superior de liceu. Se mai prevedea că elevii sînt obligați să plătească taxe școlare anuale, care se încasează de către comitele școlare, astfel: taxă de frecventare de minimum 1500 lei și maximum 4500 lei pe an, ce se plătește semestrial, și taxă pentru internat, inclusiv cheltuielile pentru instalare de minimum 14.000 lei și maximum 22.000 lei pe an, ce se plătește trimestrial. Cuantumul taxelor prevăzute mai sus se stabilea prin decizie ministerială. Consiliile profesoriale ale școlilor puteau acorda scutiri de taxă de frecventare, pentru fiecare an în curs, însă numai cu aprobarea Ministerului, neputîndu-se scuti de această taxă mai mult de o treime dintre elevii fiecărei școli⁵².

În anul 1934 Ministerul Lucrărilor Publice și Comunicațiilor hotărâște ca școlile de conductori din Cluj să fie mutate la Oradea, în localul Academiei de Drept. Direcțiunea și corpul profesoral protestează arătînd că localul în cauză este impropriu, clădirea fiind veche și degradată, fără nici o posibilitate de a instala internatul, atelierele, turnătoria, mașina cu aburi, și în plus Clujul, oraș cu puternic specific școlar și universitar, va fi lipsit de o școală specială industrială tehnică. Dacă aceste argumente nu sînt suficiente, conducerea școlii cere instituirea unei comisii compusă din reprezentanții Ministerului, orașelor Cluj și Oradea și ai școlii⁵³. Intervenția energică a școlii a făcut ca Ministerul să renunțe la hotărîrea sa.

Școala de conductori de lucrări publice funcționează în perioada 1930—1936 ca unitate școlară de sine stătătoare în cadrul Școlilor de conductori, ea fiind cea care primește și asigură (cel puțin formal), sub raportul nivelului învățămîntului, pentru absolvenții Școlii de conductori

⁵⁰ Idem, dosar 82, fila 19.

⁵¹ Idem, dosar 82, fila 41.

⁵² Idem, dosar 147; „Monitorul oficial”, Partea I-a, 1931, nr. 189 din 15 august, p. 7058.

⁵³ Idem, dosar 114, file 64—66.

tehnici, posibilitatea de a fi primiți în Corpul tehnic — ceea ce le confera șansa ca după zece ani de activitate practică productivă să se prezinte la examenul de inginer.

În primul an după unirea lor sub raport instituțional și sub aceeași conducere (septembrie 1931), Școala de conducători de lucrări publice avea următorul număr de elevi: 15 elevi în anul I, 15 în anul II, 15 în anul III, total 45 elevi, în vreme ce Școala de conducători tehnici avea în total 61 elevi. În anii următori se înregistrează o creștere simțitoare a numărului elevilor⁵⁴.

Disciplinele predate în școală au urmărit formarea unui specialist cu profil tehnic și științific potrivit statutelor școlii și a exigențelor pe care societatea le cerea din partea acesteia. În anul 1935 Școala de conducători de lucrări publice avea disciplinele structurate în felul următor⁵⁵.

Nr. crt.	Categorica de discipline	Anul I		Anul II		Anul III		Total
		Sem. I	Sem. II	Sem. I	Sem. II	Sem. I,	Sem. II.	
1	Pregătitoare de cultură generală	9	9	—	1	2	4	25
2	Discipline de cultură tehnică	3	3	5	5	4	3	23
3	Discipline de specialitate	2	2	8	7	5	4	28
4	Desen	8	8	6	6	—	—	28
5	Proiecte	—	—	3	3	11	11	28
TOTAL		22	22	22	22	22	22	132

Fiecare din cele 22 ședințe săptămânale ține 90 de minute, începînd din anul școlar 1930—1931, trecîndu-se de la lecția de cîte o oră la cursul de 1,5 ore cu 15 minute pauză, sînt eșalonate astfel: 8 — 9,30; 9,45 — 11,15; 11,30 — 13; 14,30 — 16; 16,15 — 17,45⁵⁶.

Deosebit de interesant este schimbul de mesaje, materiale didactice și publicații între Școala de conducători de lucrări publice din Cluj și școlile similare din Italia. Astfel la cererea școlii clujene, Direcția afacerilor consulare remite Legea și Regulamentul școlilor industriale din Italia, ca și alte lucrări privitoare la învățămîntul mediu tehnic din această țară. Ministerul de Externe al Italiei, care mijlocește acest dialog, trimite totodată unele publicații privitoare la învățămîntul mediu tehnic din Italia⁵⁷.

Concomitent cu pregătirea de specialitate elevii au desfășurat și o activitate culturală apreciabilă împreună cu colegii lor conducători electromecanici în condițiile și formele arătate anterior⁵⁸.

Școala de conducători de lucrări publice din Cluj a fost transferată în 1936 la București, unde devine Școală de subingineri de lucrări publice,

⁵⁴ Idem, dosar 86, fila 32.

⁵⁵ Idem, dosar 117, fila 11.

⁵⁶ Idem, dosar 93, fila 1.

⁵⁷ Idem, dosar 82, file 69—70.

⁵⁸ Idem, dosar 20, file 2—4, 9; dosar 114, fila 103; dosar 17, file 22—23.

după cum rezultă din *Regulamentul pentru funcționarea școlilor de conductori de lucrări publice și electromecanici*, reglementare amplă și detaliată expusă în 8 capitole și 146 de articole, legiferată prin decretul nr. 1292 din 16 martie 1937⁵⁹.

Întemeierea ei însă, ca și întreaga activitate desfășurată în cei 16 ani de funcționare la Cluj, cu toate problemele pe care le-a ridicat, cu frământul, emulația și perspectivele pe care le-a prilejuit și deschis, au lăsat urme adânci. Orașul de pe Someș a primit pe lângă Universitate și celelalte instituții de învățământ superior — strălucit ilustrate de către marii savanți și oameni de cultură —, instituții de învățământ tehnic de nivel postliceal care au întregit evantaiul generos al domeniilor cultivate, spre faima științei și tehnicii românești.

Școala de conductori de lucrări publice a dat țării sute de specialiști și a întemeiat o tradiție care va fi reluată și continuată în condiții net superioare și la un nivel de elevație universitară, odată cu înființarea în 1953 a Facultății de construcții, tradiție consolidată prin afirmarea în ultimele decenii a unor disponibilități și valori de creație tehnică remarcabile, atît în planul activității didactice cît și în cel al cercetării științifice.

IOAN SILVIU NISTOR

L'ÉCOLE DE CONDUCTEURS TECHNIQUES ELECTROMÉCANIENS DE CLUJ.

Activité éducative, base matérielle, subventions (1919—1929).

L'ÉCOLE DE CONDUCTEURS DES TRAVAUX PUBLIQUES

(Résumé)

Cette étude reconstitue et analyse, à partir d'une riche documentation inédite d'archives, l'activité culturelle déployée par les élèves de la Société de lecture „Aurel Vlaicu”. On fait connaître ensuite les aspects essentiels de la discipline scolaire, avec tout son éventail de problèmes. Une attention spéciale est accordée à la base matérielle. Il suit une présentation du local de l'école, du dortoir, des laboratoires, des ateliers, du musée et de la bibliothèque, y compris les dotations et les rénovations, les sollicitations insistantes faites dans ce sens-là par le corps enseignant.

On traite également du système des bourses et des autres aides accordées aux élèves de mérite ou bien ayant une situation matérielle précaire. La dernière partie de l'étude est consacrée à l'École de conducteurs des travaux publics — créée à Cluj dans l'ample contexte d'effervescence culturelle et d'émulation scientifique authentique, occasionnées par l'accomplissement de la Grande Union de 1918 — institution d'enseignement qui a fonctionné dans le même bâtiment et dont l'emprise sur l'évolution de l'École de conducteurs techniques a été considérable.

⁵⁹ „Monitorul oficial”, Partea I-a, nr. 73 din 29 martie 1937, p. 3164—3180.